

Asia: VN/24081/2023

Varmuusvankeuden käyttöönotto ja elinkautisvankien vapauttamismenettelyn kehittäminen - Arviomuistio

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Kaikkein parhaiten tulevaa väkivaltaisuutta ja vaarallisuutta ennustava seikka on aiempi väkivaltaisuus. Toisaalta psykologisen tai psykiatrisen tutkimuksen ja nimenomaan psyykkisen statuksen perusteella yksilön tulevan vaarallisuuden arvioiminen on erittäin vaikeaa, varsinkin kun tehtävänä on erotella toisistaan suuren riskin populaation sisällä erityisen vaaralliset vähemmän vaarallisista.

Vuonna 2010 ilmentyneessä meta-analyysissä tarkasteltiin eniten käytettyjen väkivaltarikosten uusimista ennustavien arviointiskaalojen osuvuutta. Parhaiten tulevaa väkivaltaisuutta ennusti HCR-20 (Historical, clinical, and risk management violence risk assessment scheme), jonka ennustearvo oli 0,71, eli lähes 30 % arvioista oli väärässä.

Merkittävänä käytännöllisenä ja eettisenä ongelmana ovat väärin positiivisten eli vaarallisiksi arvioitujen ei-vaarallisten yksilöiden tapaukset, jolloin yhteiskunnallinen kontrolli kohdistuu väärin. Lisähaasteen tuo väkivaltariskin arvioinnin ja toisaalta sen hallinnan limittäisyys: vaaralliseksi arvioituun yksilöön kohdistuu tyypillisesti riskiä vähentäviä toimenpiteitä. Jos näiden toimenpiteiden myötä riski ei toteudukaan, voi se antaa vaikutelman arvioinnin epäonnistumisesta.

Koska vaarallisuuden arviointi yksilötasolla on vaikeaa, on esitetty, että sitä tulisi käyttää vain pakottavissa tilanteissa. Kun syntakeeton rikoksenteijä on määrätty tahdosta riippumattomaan hoitoon, on arvioitava, milloin tämä hoito voidaan lopettaa ja henkilö poistaa sairaalasta. Tällöin on pakko arvioida väkivaltakäyttäytymisen uusiutumisen riskiä. Tätä tarkoitusta varten on kehitetty arviointi-instrumentteja, joilla pyritään parantamaan arvioiden luotettavuutta. Oikeuspsykiatrisille potilaille on kehitetty FoVox- riskiarviomenetelmä, jonka ennustearvoksi on raportoitu 77 %. Vaikka kyseinen instrumentti on käyttökelpoinen, voidaan toisaalta todeta, että Suomessa oikeuspsykiatristen potilaiden riskienarvioinnissa on yleensä käytetty tähänkin mennessä FoVoxin tärkeimpiä ennustetekijöitä (esimerkiksi miessukupuoli, nuori ikä, aikaisemmat väkivaltarikokset, päädiagnoosi, päihteiden käyttö, persoonallisuushäiriödiagnoosi, aikaisemmat sairaalahoidot).

Pyrkimykset kehittää riskiarviomenetelmiä ovat kannatettavia, kun tarkoituksena on arvioida, milloin potilas on toipunut siinä määrin, että uloskirjoittaminen on riittävän turvallista. Sen sijaan on

epätarkoituksenmukaista arvioida tilan muutosta syyntakeisiksi katsottujen vankilaan tuomittujen rikollisten joukossa. Heidän on katsottu ymmärtäneen tekojensa luonteen ja seuraukset, sekä kyenneen kontrolloimaan käyttäytymistään. Johdonmukaisinta olisi langettaa syyntakeisille henkilöille määräaikaistuomio vain tehdyn rikoksen perusteella, eikä mutkistaa ratkaisua rangaistuksen kestosta lääketieteellisiin tai psykologisiin arvioihin nojaten.

Jo toteutuneisiin riskeihin nojautuvaa päätöksentekoa toteutetaan yhteiskunnan monilla muillakin sektoreilla kuten liikennevakuutusjärjestelmässä, jossa riskialttiit kuljettajat maksavat muita korkeampia maksuja. Tällaista lähestymistapaa riskiarvioon kutsutaan aktuaariseksi riskiarvionniksi.

Mikäli hyväksytään periaate, että vankilassa pitäminen (inkapasitaatio) on yksi tärkeä vakavien väkivaltarikosten uusimista ehkäisevä osatekijä, olisi johdonmukaista määrittää rangaistusseuraamukset siten, että moninkertaisten rikoksenuusijoiden rangaistusaikaa pidennettäisiin tehtyjen rikosten määrän mukaisesti. Tällöin alhaisen riskin rikoksentehtäjien tuomioita voitaisiin vastaavasti lyhentää.

Seppänen Allan
Niuvanniemen sairaala